

Чупрінова Н.Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент, доцент
кафедри соціальних та правових дисциплін
Національної академії Національної гвардії України*

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ЯВИЩ СОЦІАЛЬНОЇ ЕНТРОПІЇ

Різкі темпи зростання ентропії у сучасному суспільстві пов'язані з послабленням «оздоровлюючої» (негентропійної) дії основних складових культури: системи цінностей; системи знань; системи регулювання суспільних відносин і мистецтв [4, с. 1156].

Для подолання явищ соціальної ентропії необхідна інкультурація, тобто введення людини у систему прийнятих у суспільстві культурних норм соціального гуртожитку та взаємодії, ієрархію цінностей, ступінь припустимості тих чи інших суджень та дій тощо, а також стимулювання в людині мотивації до виконання цих норм, демонстрація та доведення того, що, дотримуючись норми, людина має більше шансів досягти бажаного, ніж їх порушуючи. Цій меті і слугують (з точки зору їх соціальних функцій) філософія, релігія, мистецтво, освіта, виховання, мораль, звичаї, ритуали та ін.

Серед цих складових культури одне із найважливіших місць у процесі інкультурації суспільства займає мистецтво, яке слугує формуванню ціннісних орієнтацій, гуманістичного світогляду, вихованню духовної, естетичної культури молодшої людини та суспільства в цілому.

У присвячених естетико-виховному впливу мистецтва на особистість дослідженнях В.Г. Бутенка, В.А. Верби, Н.В. Гончаренка, М.С. Кагана, Л. Т. Левчук, В.Н. Липського, Б.Т. Ліхачева, О. І. Фортової, С. В. Шинкаренка тощо окреслюються шляхи впливу різних видів мистецтва на розвиток особистості й підкреслюється їх своєрідність.

На важливості розвитку здатності особистості до художнього сприйняття дійсності як складової світоглядного розвитку людини наголошує О. Рудницька, звертаючи увагу на те, що художнє сприйняття є комплексною психічною діяльністю, що має виняткове значення для формування розумово-почуттєвої активності людини [3]. Як доводять дослідження, в цілому розвиток особистості корелює зі ступенем її залучення до мистецтва. Від того залежить і рівень сформованості у особи соціальних цінностей, а також можливість успішного виконання її соціальних ролей (виробничо-суспільних, сімейно-дозвілєвих

тощо). Людина перетворює світ не тільки утилітарно-практично, а й естетично, творить його за законами краси. Мистецтво, формуючи естетичні смаки, здібності і потреби, ціннісно орієнтує у світі, пробуджує творчий потенціал особистості, бажання і вміння творити. Іншими словами, мистецтво формує внутрішній світ особистості й одночасно впливає на вдосконалення її соціальної практики.

«Зрозуміти художній твір, - зазначає в цьому зв'язку Б.М. Теплов, - це, передусім, відчутти, емоційно пережити його і вже на цьому ґрунті подумати над ним» [5, 99]. Отже, активність мистецтва полягає передусім у тому, що воно у суб'єктивно-емоційній формі за допомогою художньо-образної структури здатне концентрувати творчо-діяльнісні здібності людини, справляти як безпосередню дію (на окрему людину), так і опосередковану (на суспільство, культуру, практику).

Мистецтво і мораль мають єдину мету - удосконалення особистості. За своєю природою сутність мистецтва глибоко гуманістична, так як у центрі його інтересів завжди стоїть людина. Потреба у самопізнанні та самовизначенні характеризує ставлення молодшої людини до зовнішньої дійсності: у навколишньому середовищі вона неодмінно шукає матеріал для побудови свого світогляду. Одним з таких матеріалів і є мистецтво - одна з форм пізнання дійсності, яка забезпечує різнобічний і добродійний вплив на свідомість людини, тобто виступає як джерело пізнання, духовного збагачення і формування її світогляду.

Мистецтво - великий вихователь, у тому числі і вихователь моральності. Звичайно, на всіх рівнях головним вихователем є життєвий досвід: ті життєві ситуації, в яких особистість бере участь, той етичний приклад, який вона спостерігає і наслідує. Проте особистий досвід людини вузький, обмежений, суб'єктивний, і лише мистецтво, в творах якого акумулюється етичний досвід всіх часів і народів, з'єднаний з вищими духовними ідеалами, дає всебічне уявлення про моральність. І цей досвід надається не дидактично-повчально, а проходить через серце особистості, що формується, через яскраве емоційне хвилювання і саме тому залишається в душі як свій власний. Читач, глядач, слухач як би сам стає одним з героїв витвору мистецтва, переживає всі ситуації так, як ніби це трапилося з ним самим.

Достатньо переконливо показує зв'язок, існуючий між етичною і естетичною культурою, великий російський критик В.Г. Белінський: «Знання мистецтва, розвинене естетичне відчуття є умова людської гідності: тільки при ньому можливий розум, тільки з ним учений підноситься до світових ідей... тільки з ним громадянин може зробити з життя подвиг і не згинатися під його вагою. Без

нього, без цього відчуття немає генія, немає таланту, немає розуму - залишається один вульгарний «здоровий глузд», що потрібен для домашнього ужитку життя, для дрібних розрахунків егоїзму... Естетичне відчуття є основа добра, основа моральності... Де немає панування мистецтва, там люди не добродійні, а тільки розсудливі, не етичні, а тільки обережні; вони не борються зі злом, а уникають його, уникають не по ненависті до зла, а з розрахунку» [1, с. 254-255].

Мистецтво є великим вчителем життя, вчителем моральності. Його дія на людину незрівняна ні з чим іншим, бо воно поєднує в собі ідеї, право, мораль, релігію і політику, помножені на гігантську силу естетичного хвилювання.

Яскраво описав цю чудову властивість мистецтва на прикладі театрального мистецтва великий німецький поет, драматург і філософ-естет Фрідріх Шиллер.

Театр, на думку Шиллера, є великим вчителем: розкриває перед нами людські вади, і ми вчимося визначати їх в житті. Театр показує нам всю глибину людських страждань і учить нас співчувати людям у нещасті, учить нас бути справедливими до нещасного, більш до нього бути поблажливими, учить нас терпимості і людяності. Театр виправляє наші невірні поняття про людей і явища дійсності, учить нас досконалішим правилам поведінки. Більш того, «театр проникає у всі галузі людського знання, охоплює будь-які життєві ситуації і несе ці знання до розуму і серця коротким шляхом. Школа громадянськості, школа моральності, школа знання життя - ось що таке театр», - стверджує Шиллер [6, с. 17-18].

На наш погляд, сказане про театр можна з повною підставою віднести до всіх видів мистецтва.

Мистецтво виконує ряд важливих функцій (світоглядну, пізнавальну, виховну, естетичну) [2], без яких не можливо сформувати особистість молодшої людини, виховати людину сучасного соціокультурного простора.

Мистецтво формує високий рівень духовних якостей (естетичну свідомість), тобто духовний потенціал, на ґрунті якого плекається емоційність і чуттєвість. Естетичні почуття особистості стають чуттєвим індикатором і допомагають визначити користь або шкоду того чи іншого явища, виступають збудниками поведінкових реакцій.

Таким чином, мистецтво - це унікальний механізм морального розвитку особистості, воно є найдоступнішою формою засвоєння гуманістичних знань, формування ціннісних орієнтацій та ідеалів в сучасному соціокультурному просторі у людини, оскільки сприймається в конкретній формі справжньої життєдіяльності.

Мистецтво впливає на формування етичних, громадянських якостей

людини, які необхідні для успішного подолання негативних явищ соціальної ентропії.

Література

1. Белинский В.Г. Ничто о ничем / В.Г. Белинский // Собр. соч.: В 9 т. - М.: «Худож. лит.». 1976. - Т. 1. - 736 с.
2. Подольська Є.А., Лихвар В.Д., Погорілий Д.Є. Кредитно-модульний курс культурології./ Є.А. Подольська, В.Д. Лихвар, Д.Є. Погорілий - К.: Інкос, 2006. - 358 с.
3. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посібник / О.П. Рудницька. -Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. - 360 с.
4. Сорокин П.А. Социальная и культурная динамика/ П.А. Сорокин - М.: Астрель, 2006. - 1176 с.
5. Теплов Б.М. Формирование личности в переходный период от подросткового к юношескому возрасту / Б.М. Теплов. Избранные труды: [в 2 т.]. - М., 1987. - Т. 2. - 181с.
6. Шиллер Ф. Театр, рассматриваемый как нравственное учреждение / Ф. Шиллер // Собр. соч.: В 7 т. - М.: Гослитиздат, 1957. - Т. 6. - 398 с.